

UDK 316.42"20"

165.62

Originalni naučni rad

Original scientific paper

Abdel Alibegović, Midhat Čaušević

DRUŠTVO 21. STOLJEĆA – KLJUČNA OBILJEŽJA I PROBLEMI

U radu, autori promišljaju sociološku stvarnost i sadržajnost na stepenu metateorijskog viđenja same sadržajnosti i suštinske okrenutosti sociologije. Ukoliko sve pojavnosti i iz šireg obima sociološke predmetne upućenosti ostavimo, kako to kaže Hussrel, “u zagrade“, opet nam se pitanje krize i promišljanje (neke) krize nadaje kao temeljna osobina u svakom ozbiljnom sociološkom pristupu. Da li savremeni, odnosno, da li uopšte čovjek “voli“ da misli, kako bi to Heidegger kazao? Može li se idejni tvorac ili krivac zapadne racionalnosti može pohvaliti da misli, da je naučio da misli? Naravno, velika je razlika između: moći misliti uzroke, a potpuno je druga strana medalje moći/morati misliti posljedice, rezultate svojih postupaka, a dodatna je situacija ne biti u mogućnosti uopšte misliti o sebi, svijetu, posljedicama svojih učinaka itd. Je li čovjekova sudbina ontološka i ekološka osviješćenost, življenje i djelovanje u skladu sa “svetošću života“, ili je njegova sudbina stanje “razljudenosti“, barbarstva i lažne “izmičke“ svijesti i savjesti? Na tragu savremenih socioloških pristupa i mislilaca, autori su nastojali promisliti, sagledati i odgonetnuti ključne sadržajnosti epohe u kojoj (iz)živimo, ma šta ovo “živjeti“ značilo kroz prizmu baumanosvskog i bekovskog pristupa epohi rizika, samoj fluidnosti života, modernosti i straha, preko Konrad Paulovog smislenog skeniranja krilatice “društvo znanja“, do George Myersonovog razotkrivanja dosega i zabluda savremenog ekologizma.

Ključne riječi: fluidni strah, društvo rizika, društvo znanja, dezinformacijsko društvo, fluidna modernost, ekologizam, radikalna ekologija.

1. UVOD

“Ono najdvojbene u našem dvojbenu vremenu jeste da mi još ne mislimo” *(Heidegger, Što se zove mišljenje?)*

U tradicionalnim, ali i savremenim sociološkim analizama društva, manifestacijama društvenog, odgonetanju društvenih činjenica i mijena, najčešće društvene pojave promišljamo u znaku i pod znakom “pitanja o nečemu” ili znakom/stanjem “krize”. Ovo može da ukazuje na mnogo značenja, ali jedno od njih nas upozorava na neraskidivu upućenost i okrenutost fundamentalne sociologije i na filozofska ishodišta. Imamo li u vidu da su klasici sociološke misli svoja istraživanja gradili na odgonetanju i dešifriranju problema i izazova onog vremena u kojem su živjeli, te da su najjednostavnije i najpreciznije evidentirali društvene procese u fazi kriza i značajnih turbulencija u društvenim procesima, smatramo da se i društvo 21. stoljeća sa svim svojim obilježjima, problemima i izazovima može/mora egzaktno misliti u znaku krize/kriza zapadne racionalnosti. Martin Heidegger, u svome spisu “Šta se zove mišljenje?” (Heidegger, 2008:11), polazi od tvrdnje da savremeni čovjek ne misli, te da bi to mogao, mora se učiti mišljenju. Naglašava Heidegger da sama potencija/mogućnost da čovjek može misliti, ne jamči nam uvijek da mi to i možemo. Jer, kako Heidegger naglašava, *mi možemo samo ono što volimo.* (Heidegger, 2008.) Čovjek, kao misleće biće, nedovoljno se obraća onome što bi *od iskona voljelo biti promišljeno*, (Heidegger, 2008:14), a ono što bi trebao da misli čovjek u uslovima zapadne modernosti, koja stoji na ovim temeljima, je samu suštinu svoga postojanja. Onog momenta kada čovjek ne misli ono što bi trebalo biti mišljeno, dolazi do stanja odrođavanja od *svetosti života* (Žiga, 2012:128), dolazi do razljuđenosti, dolazi do ontološke i ekološke onesviješćenosti.

Da li je moguće misliti krizu izvan prostora i vremena, i da li je dovoljno misliti krizu samo preko njenih egzemplara, manifestiranja, pojavljivanja ili je zapravo to samo znak da smo u nekom nepovoljnom položaju? Imajući u vidu sociogenost svih fenomena/pojavnosti onog društvenog na svim njegovim nivoima, ili društvenu uslovljenost različitih manifestacija savremenih društvenih kretanja, naglašavamo da je prije svega nužno misliti krizu kao obilježje savremenog društva i to u kontekstu društvenog, kulturnog, političkog i ekonomsko-ekološkog manifestiranja promjena. Misliti krizu je stvar koja zahtjeva svijest o njenim uzrocima, teorijski osvjetliti uzroke krize nadaje nam se kao preduslov za razumijevanje manifestnih oblika krize. Krizu valja misliti u prostoru i vremenu, krizu je nemoguće misliti van prostorno-

temporalnog konteksta, a da to bude valjano mišljenje. Sva otvorena pitanja društva u 21. stoljeću, ostaju samo puke govorne konstrukcije ili “izlizane“ (Derida) metafore, ukoliko ne težimo mikrosocijalnom i makrosocijalnom znanstvenom pristupu, te adekvatnom uvidu u aspekte krize u ovovremenom društvu.

Ključna tri aspekta, koja smo obradili u ovom kratkom eseju, izražena su u sljedećim naslovima: Fluidni strah, Epoha rizika - “Društvo rizika”, Društvo znanja ili “dezinformacijsko društvo”, i Ekologizam i “radikalna ekologija”.

2. DRUŠTVO 21. STOLJEĆA – KLJUČNA OBILJEŽJA I PROBLEMI

Na tragu promišljanja savremenih i znamenitih autora, prije svega Zigmunta Baumana, Urlicha Becka, Anthony Giddensa, ali i Liessmanna i Castellsa, konstatujemo da ključna obilježja i problem društva u 21. stoljeću jesu zapravo izraz “sazrijevanja” nedovršenih i dugotrajuih procesa modernosti, koja je produkt zapadne racionalnosti kao takve. Zapravo, riječ je o procesu kojeg Ritzer naziva “postmodernost kao sazrijevanje modernosti”, a sve opet na tragu pomenutih mislilaca društvene zbilje. Nemajući zabluda po pitanju ideološke i kapital-interesne konceptualizacije i “istrošenosti” pojmova **promjene, nova epoha, obrat i nove vrijednosti**, neminovno i neizostavno tvrdimo da su na sceni nove društvene promjene, ali već i efekti posljedica istih promjena. Ukratko, te promjene Castells opisuje na način da je informacijsko društvo/društvo umreženih informacija promijenilo naš način razmišljanja, te da su načini *proizvodnje, potrošnje, trgovine, upravljanja, komuniciranja, života i smrti, te vođenja ljubavi i vođenja rata* (Castells, 2003:13), dobili novi oblik usljed ovih “promjena sazrijevanja” zapadne racionalnosti. Ključna odrednica ovog epohalnog prelaza, ako je uopće moguće govoriti o naglim temporalnim skokovima, iako je mnogo realnije upotrebljavati pojmove “prelaz”, “nastavak” ili kontinuitet promjena vezanih za prirodu zapadnog poimanja modernosti, bila bi veoma jasno i razgovijetno iskazana u sljedećem stavu:

“Prostor i vrijeme, ti materijalni oslonci ljudskog iskustva, promijenjeni su dominacijom prostora tokova nad prostorom mjesta i bezvremenog vremena nad mehaničkim satom industrijskog vremena”. (Castells, 2003:13)

Daniel Bell (Ritzer, 2009: 340), američki sociolog, nastojeći temeljito i dubinski prikazati ključna obilježja savremenog društva, u prvom planu napominje da se razlika uočava na mjestu gdje se sa koncepta i prakse proizvodnje, roba dominantno prelazi na proizvodnju usluga. Još jedna od bitnih razlika vidljiva je i u činjenici da

znanje postaje osnovni izvor inovacija. Evidentan je rast teorijskog i kodifikovanog znanja, u svim njegovim varijantama. Na djelu je također i pokušaj da se konstantno vrši procjena mogućnosti, učinka i kapaciteta novih tehnologija, ali i želja da se iste *pokušaju* kontrolirati. U pomenute svrhe, kako bi se efikasno procjenjivalo i kontrolisalo (pokušalo kontrolisati), razvijaju se i nove intelektualno-informacijsko-kibernetске tehnologije. U interakciji procesa i njihovih posljedica kao što su informacijska revolucija, ekonomska kriza kapitalizma i etatizma i njihovo restrukturiranje, kao i procvat različitih društvenih (slobodarskih) pokreta, nastala je nova dominantna društvena struktura, umreženo društvo (Castells, 2003:360), i nova ekonomija, informatizirana globalna nova ekonomija, te nova kultura, kultura stvarne virtualnosti. Manuel Castells na pitanje “Zašto je ovo novi svijet?” (Castells, 2003:360), iznosi sljedeće argumente: “Novi su čipovi i računala, nova su sveprisutna komunikacijska mobilna sredstva, nov je genetski inženjering, nova su elektronički integrirana globalna finansijska tržišta koja djeluju u realnom vremenu, novo je međupovezano kapitalističko gospodarstvo koje obuhvata cijeli planet, a ne tek neke njegove dijelove, novo je što većina urbane radne snage u naprednim gospodarstvima/privredama radi na preradi znanja i informacija, novo je što većinu stanovništva svijeta čini urbana populacija...nova je sveopća svijet o potrebi očuvanja okoliša i povijesno je nov nastanak umreženog društva, koji se temelji na prostoru tokova i na bezvremenom vremenu”. Castells konstatuje da je sasvim nevažno da li neko vjeruje ili ne vjeruje da je ovo novo vrijeme; ipak zaključuje, kako god to mi razumijevali, ovo je naš svijet, *svijet informacijskog doba* (Castells, 2003.). Na tragu koncepcije postmodernosti kao modernosti, postmodernosti kao druge modernosti, Bauman odlučno suprotstavlja dva smjera ili dijametralno različite sociologije. Naime, on nastoji praviti pojmovnu i praktičnu distinkciju između postmoderne sociologije¹ i sociologije postmodernosti, a sve u korist ove posljednje (Ritzer, 2009:355). Bauman smatra da bi postmoderna sociologija mogla zbog svoje prirode i predmeta interesovanja napustiti formativna načela i pitanja koja čine osnove sociologije kao discipline. Značajan moment u Baumanovom naglašavanju sociologije postmodernosti, u odnosu na postmoderne sociologiju, je sažet u činjenici da sociologija postmodernosti objedinjuje sociologiju modernosti i postmodernost, za

¹ Prema Ritzeru, postmoderna sociologija je sociologija koja se nalazi pod jakim uticajem postmodernih ideja i prihvata neracionalan pristup u proučavanju društva. Dok je sociologija postmodernosti sociologija koja održava kontakt sa modernom sociologijom i djeluje na osnovu racionalnih i sistematskih osnova i diskursa, sa napomenom da sociologija postmodernosti postmodernost promatra kao poseban i jedinstven tip društva, a ne kao skretanje od modernog društva. (Ritzer 2009:355)

razliku od postmoderne sociologije koja polazi sa potpuno novih ishodišta. Bauman govori o načelima sociološke teorije postmodernosti, a mi ta načela posmatramo kao jedan zanimljiv opis ovovremenog društva. Naime, Bauman ističe da je *postmoderni svijet složen i nepredvidiv* (Ritzer, 2009:355), a složen je i nepredvidiv jer mu nedostaje velika centralna organizacija koja definiše ciljeve. Nijedno dato stanje nema neupitan razlog zbog kojeg bi trebalo da postoji, smatra Bauman. Identitet aktera je u stanju stalnog samokonstruisanja, u stanju fluidnosti. Jedina konstanta (još uvijek) u svemu ovome je tijelo, a koncept *kultivacije tijela* (Ritzer, 2009:355) je izraženiji nego ikada. Znanje je ključni resurs, ali u onom smislu da je informacijsko znanje ono koje unapređuje, učvršćuje i ojačava status eksperta. Dvoznačnost, dvosmislenost, konstatuje Bauman jesu, ili ako je nazovemo ambivalentnost, jeste proizvod modernosti, a postmodernost nam pruža priliku da se nosimo sa ovim stanjem na način da naučimo da živimo u stanju ambivalentnosti. Kao zaključak ovog dijela koji problematizira egzaktne pokazatelje promjena kojima svjedočimo, a koje mnogi ne uspijevaju da primjete ili ih negiraju, pozivamo u pomoć Manuela Castellsa (Castells, 2003:370), koji suštinu promjena vidi u tri koncepta i to: promjena same prirode proizvodnje, promjena same suštine i odnosa moći, i na kraju, ništa manje vrijedno, pominje transformaciju iskustvenih odnosa. Odnosi proizvodnje su se do te mjere izmjenili da govorimo o promjeni i na društvenom i na tehničkom nivou. Na djelu je drugačiji tip kapitalizma; Castells ga naziva *informacijski kapitalizam*. Ključna transformacija odnosa moći izražena je u *krizi nacije-države* (Castells, 2003:360) kao suverenog bića, i u krizi političke demokratije, kako to navodi Castells. Ovaj novi vid promjena u odnosima moći ne ukida moć, već se ona skriva u različitim društveno-kulturnim obrascima kojim se vode društveni akteri u svojim životima i aktivnostima. Manuel Castells piše: “Transformacija iskustvenih odnosa vrti se uglavnom oko krize patrijarhalnosti, u korijenima temeljite redefinicije obitelji, odnosa ženskog i muškog roda, spolnosti i prema tome i osobnosti” (Castells, 2003:372). Promjene koje su izražene u novim odnosima proizvodnje, novim odnosima moći i transformacijom iskustvenih odnosa, dovode do transformacije materijalne osnove društvenog života, to jeste do transformacije koncepta prostora i vremena.

2.1. Fluidni strah, Epoha rizika - “Društvo rizika”

Zigmunt Bauman, u svojim djelima “Fluidni život” i “Fluidni strah”, nastoji povezati ove odrednice sa fluidnom modernosti (Bauman, 2009:9). Bauman napominje da je

fluidni život, koji ujedno nosi sa sobom i fluidni strah, strah od nepoznatih izvora, da je to život koji specifičan za fluidno moderno društvo. Društvo 20. i 21. stoljeća je društvo koje je Bauman slikovito opisao i analizirao kao društvo fluidnog života, straha i fluidne ljubavi. Život u ovovremenom društvu moguće je odrediti i kao život koji se odvija u uslovima konstantne neizvjesnosti. U društvu fluidnog života i fluidnog straha, najveće brige koje opsjedaju društvene aktere su strah da će biti zatečeni na spavanju (Bauman, 2009:10), da neće stići da uhvate korak sa vremenom, da će zaboraviti nešto upotrijebiti do isteka datuma trajanja. Pozivajući u pomoć Žaka Atala, Bauman konstatuje: “Njima je NOVIMA dobar tok situacije, NEIZVJESNOST im je vrijednost, NESTABILNOST je imperativ, a HIBRIDNOST je bogatstvo” (Bauman, 2009:12). Savremeno, ovovremeno društvo moguće je opisati i kao društvo u kome vlada koncept “kreativne destrukcije”, zatim kao društvo kome je svojstveno profiliranje individua kao materijalno bogatih, a duhovno osiromašenih. Jedna od karakteristika fluidnog života, a kao rezultat toga je i fluidni strah, ta karakteristika se ogleda u tome da je “fluidnom čovjeku” dodijeljena uloga *objekta potrošnje* (Bauman, 2009:18). Jedno od obilježja i problema društva u 21. stoljeću je i osnaživanje i manipulacija sa društvenim akterima, zapravo manipulacija sa ljudskim tijelom, kao resursom, sa etiketom i cijenom (Bauman, 2009:112). Jednu od odrednica fluidnog, neizvjesnog, sve više šizofrenog koncepta realnosti u savremenom društvu, Alister Kuk je detektovao tako što je primjetio kako se lista bestselera u SAD-u mijenja svake nedjelje, ali da dominiraju dvije vrste knjiga: A. Fini kuhari; B. Dijete i ostatak o podvojenosti ličnosti.

Anthony Giddens savremeno društvo, društvo sa akumuliranim i proizvedenim rizicima, vidi kao *snažnu silu koja se kreće naprijed rušeći sve pred sobom* (Ritzer, 2003:203); taj *motor modernosti* (Zlatar, 2008:161-182) on naziva “moloh”. Odgovornost za posljedice koje proizvodi ova nezaustavljiva mašina ili sila, snosi čovjek koji ne vodi računa o posljedicama svojih postupaka. U konačnici, metafora moloha je metafora rizika koji su proizveli sami ljudi. Da bi se u konačnici pokušale ublažiti posljedice moloha modernosti, Giddens predlaže koncept *refleksivnosti*, koji nije mnogo drugačiji od koncepta refleksivne modernizacije na kome insistira Ulrich Beck. (Beck, 2001:42) Ključna karakteristika društva rizika jeste da se danas susrećemo sa rizicima koji nisu prostorno i vremenski ograničeni, što prema Becku predstavlja planetano važan problem. Riječ je o posljedicama koje pogađaju sve ljude, nema nedodirljivih, a fenomen ili “efekat bumeranga”, interpretirajući Becka, je najbolji pokazatelj kazanog. Još jedna od karakteristika rizika u savremenom društvu je i to da je on *stratifikovan* (Ritzer, 2009:209), kako tvrdi Ritzer, što bi značilo da

bogati slojevi nastoje da izvoze rizike siromašnim zemljama, područjima, ljudima. Giddens, Anthony se sa pravom pita: “Nisu li ljudi oduvijek bili suočeni sa određenim rizicima?” (Giddens, 2005:42) Kao obilježja ovovremenog društva Giddens uvodi pojam *preraspodjele rizika* (Giddens, 2005), i napominje da je trgovina rizicima i prebacivanje rizika nazaobilazna činjenica na kojoj počiva kapitalizam. Dominacija proizvedenih rizika nad vanjskim ili prirodnim rizicima, glavni je pokazatelj stanja u kome se nalazi društvo 20. i 21. stoljeća. Napomena koja ide uz ove proizvedene rizike jeste i to da se oni ne odnose isključivo na prirodu, već na sve segmente čovjekovog života, kao što su brak, porodica, zdravlje, sigurnost itd.

2.2. Društvo znanja ili “dezinformacijsko društvo”?

“Živimo u društvu znanja” – ova rečenica, kako navodi Liessmann, “sokoli prosvjetne političare, sveučilišne reformatore i povjerenike EU-a, ona pokreće istraživače, tržišta i poduzeća” (Liessman, 2008:7). Liessmann je stava da koncept društva znanja može da zavara i uvjeri nas kako je tobožnji san prosvjetiteljstva ispunjen, međutim, ključna je činjenica da brojne reforme obrazovanja imaju više veze sa *industrijalizacijom znanja* i *ekonomizacijom znanja*, a ne sa prosvjetiteljskim vrijednostima ili pokušaju da se izađe iz samoskrivljenje nepunoljetnosti, kako to naziva Imanuel Kant u svome eseju o prosvjetiteljstvu. Već je Theodor Adorno 1959. godine napisao svoju “Teoriju poluobrazovanosti” (Theorie der Halbbildung). Adorno je još tada tvrdio da masovni mediji *strukturalno podupiru taj oblik poluobrazovanosti, te ona postaje univerzalna* (Liessman, 2008:9). Teorije obrazovanja danas bi mogle biti samo nastavak stanja o kome je pisao Adorno 1959., smatra Liessmann. Teorije neobrazovanosti ne podrazumijevaju isključivo nedostatak ili odsutnost znanja, niti određeni oblik nekultiviranosti, već zapravo, često postupanje sa znanjem mimo svake ideje o obrazovanju (Liessman, 2008:9). Kriza obrazovanja, pleonazam, eufemizam društva znanja, krije u sebi projekat industrijalizacije i ekonomizacije znanja, a sve se završava konceptom *kapitalizacije duha*. Jedna od odrednica ovovremenog društva je i da govorimo o *dezinformacijskom društvu, društvu zabave*, a ne društvu znanja. Ostanemo li na misaonom fonu kojeg zagovara Liessmann, moguće je utvrditi da bi kao obilježje društva u 21. stoljeću mogli navesti sintagmu društvo informacija, koje karakterizira lakoća pristupa informacijama, što ne mora neminovno biti uslov za “tvorbu znanja” (Liessman, 2008:26). Autor djela “Teorija neobrazovanosti”- zablude društva znanja, navodi kako je sam koncept imenovanja signifikantan i da ukazuje

na mnogo problema i redukcionizama kada je znanje u pitanju. Znanje shvaćeno na fonu Hegela, Aristotela, na tragu značenja onoga *sophia*, a ne na značenju onoga *infomation*. Naime, detektovati redukcionizme i neukusna, eufemistička imenovanja kapitalizacije duha, industrijalizacije znanja, moguće je i u već istrošenim sintagmama “obrazovanje odraslih”, “usavršavanje u preduzeću”, ili anglizam *lifelong learning* itd. Ukoliko se koncepcije društva znanja, obrazovni sistemi nastave prilagođavati industrijalizaciji znanja, onda će svaka reforma obrazovanja biti u službi novih tvornica u službi “simboličkih ekonomija” (Liessman, 2008:28). U ovom procesu, kojeg Liessmann naziva zabludama društva znanja, nije riječ o smjeru/pravcu kretanja-napredovanja gdje radnik postaje znalacem, već je to proces u kome znalac postaje radnikom. Da je drugačije, mogli bismo svjedočiti preobražaju preduzeća u sveučilišta ili univerzitete, ali mi svjedočimo tendenciji pretvaranja univerziteta u preduzeća. Liessmann zaključuje u 9. poglavlju svoje knjige sa naslovom: “Dosta je reforme obrazovanja” (Liessman, 2008:137).

2.3. Ekologizam i “radikalna ekologija”

Opisujući situaciju u kojoj se nalazi čovjek u fazi “iščašjenja svojih prirodnih relacija” (Žiga, 2007:12), bilo prema sebi ili prema svijetu, Jusuf Žiga govori o “raščovječenju” ovovremenog čovjeka. Jedan od vidova njegove iščašenosti jeste i odrođavanje od svetosti života. Živimo u društvu paradoksa, a jedna od njih je i to da se u prošlosti čovjek morao čuvati, sakrivati i strahovati od povremenih prirodnih nepogoda, da bi danas svjedočili situaciji kada se “priroda mora spašavati od čovjekove napasti” (Žiga, 2012:145). Citirajući stavove Dželala Ibrakovića, Žiga navodi: “Ljudi vremenom postaju sve religiozniji, ali i ekološki sve onesvješćeniji”, a bilo bi očekivati suprotno. Ključno mjesto je ukazati na još jednu od zabluda savremenog društva, a to je zabluda *svremenog ekologizma*. Naime, pod krinkom da se želi riješiti ekološka kriza koja prijete cijelom čovječanstvu, na djelu su pogrešne i/ili namjerne percepcije rješenja ekološke krize. Moguće je tvrditi da su dominantne i pogrešne ili nesvjesne i netaktične percepcije krize, ali da su jake struje i onih koji pod uticajem kapital-interesa nastoje samo “kozmetički” riješiti problem globalnog ekološkog alarma. Ukoliko se fokusiramo, kako to tvrdi Jusuf Žiga, samo na “saniranje posljedica” ekološke krize i to na posve neadekvatan način onda je riječ o jednom od vidova zabluda savremenog ekologizma. Naime, ključno je poraditi na “*sučeljavanju sa uzrocima*” ekološke krize i njihovim otklanjanjem, odnosno kontinuiranim *preveniranjem* (Žiga, 2012:145).

Georg Myerson, autor knjige “Ekologija i kraj postmoderne”, na sličnom misaonom fonu tematike lažnih ili nesuvislih rješavanja ekoloških kriza, smatra da je koncept ekologije, ekološke vizije, onaj koncept koji obnavlja temelje moderne, a najavljuje smrt postmoderne. Autor se slaže da su svi ovi ekološki poduhvati, ili ovo “ekološko prosvjetiteljstvo”, dubinski moderno. Na tragu mislilaca druge moderne, produžene modernosti, Myerson, uvodi pojam *druge ekologije*, koju naziva “*ekopatologija svakodnevnog života*” (Myerson, 2002:51). Po uzoru na Freuda i njegovu psihopatologiju, Myerson uvodi pojam druge ekologije, vođen idejama o radikalnom modernizmu. Bitna odrednica ove druge ekologije je i *malo je značajno* (Myerson, 2002:51), aludirajući da i psihopatologija i ekopatologija pridaju veliku pažnju i značenje ondje gdje niko drugi ne vidi praktički ništa. Ekopatologija svakodnevnog života polazi od toga da se nastoje uzeti sitni detalji iz svakodnevnog života koji su ekološki indikativni i da se isti reinterpetiraju da bi se pokazao njihov skriveni značaj. Navodimo pet osnovnih principa radikalnog modernizma:

- a) Malo je značajno (skoro nevidljivi uvjeti našeg života, za ekspertovo oko imaju ekološki značaj)
- b) Uvijek postoji dublje objašnjenje (najsitniji detalji posjeduju ogromna značenja)
- c) Razumjeti znači povezati (skrivena katastrofa svijeta)
- d) Skriveno značenje uvijek uznemirava (ono što je bilo skriveno, pa otkriveno uvijek će biti prijeteće)
- e) Što je povezanost neizravnija bit će značajnija (ono što se čini značajnim zapravo je nevažno)

Završna misao, kada je u pitanju i zabluda savremenog ekologizma, ali i koncepcija druge ekologije, ekopatologije svakodnevnog života jeste da ništa nije ekološki nevino (Myerson, 2002:71).

ZAKLJUČAK

Društvo u 21. stoljeću karakterišu veoma ambivalentna obilježja, problemi i izazovi na makro i mikro razini. Ključne odrednice preobražaja, smjene epoha, uslovno kazano, su industrijska revolucija, ekonomska kriza kapitalizma i etatizma, globaliziranje rizika i opasnosti po svakog društvenog aktera, pojava umreženog društva i konceptualni obrat u poimanju prostora i vremena. Ovvremeno društvo odlikuju tri specifična aspekta društvene zbilje, a to su: fluidni život, strah i ljubav,

zatim zablude o društvu znanja i konačno zablude savremenog ekologizma, sa kojima ne iscrpljujemo svekoliku iščašenost ljudske egzistencije, kako u ontološkom, tako i u ekološkom pogledu.

Savremeno društvo kao svoj produkt ima fluidni život, koji se zasniva na nesigurnosti, potrošačkom identitetu i resursno-kapitalinteresnom poimanju ljudskog tijela. Zablude društva znanja idu do te mjere da se prosvjetiteljske koncepcije o znanju i izlasku čovjeka iz samoskrivljene nezrelosti zamjenjuju i reduciraju na potrebe tržišta. Na djelu je industrijalizacija i ekonomizacija znanja, te pretvaranje univerziteta u preduzeća, a znalaca u radnike. Svjedočimo (gotovo pa nemoćno i nepomično) radikalnoj kapitalizaciji svih ljudskih vrijednosti.

Ekopatologija, crpeći svoje izvore iz Freudove psihopatologije nastoji radikalno problematizirati ključna ekološka pitanja. Kriza zapadne racionalnosti izražena je i u čovjekovoj (prije svega ontološkoj, a zazim i ekološkoj) ekološkoj onesviješćenosti, tako da je ekopatologija svakodnevnog života posljednja nada za "uspavano čovječanstvo". Ekopatologija nije ništa drugo nego druga ekologija, koja za svoje ishodište uzima Freudovo pravilo "i malo je značajno". O izazovima društva u 21. stoljeću u ovom eseju nismo detaljno i sistematski govorili, stoga će tema pomenutih izazova biti problematizirana u jednom od narednih radova.

LITERATURA

1. Bauman, Zigmunt (2009), *Fluidni život*, Terran Pubushing, Novi Sad
2. Beck, Ulrich (2001), *Pronalaženje političkoga, Prilog teoriji refleksivne modernizacije*, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb
3. Castells, Manuel (2003), *Kraj tisućljeća*, Golden marketing, Zagreb
4. Giddens, Anthony (2005), *Odbjegli svijet, Kako globalizacija oblikuje naše živote*, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb
5. Heidegger, Martin (2008), *Što se zove mišljenje?*, Naklada Breza, Zagreb
6. Liessman, Konrad Paul (2008), *Teorija neobrazovanosti, zablude društva znanja*, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb
7. Myerson, George (2002), *Ekologija i kraj postmoderne*, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb
8. Ritzer, Georg (2009), *Savremena sociološka teorija i njeni klasični korjeni*, Službeni glasnik, Beograd

9. Zlatar, Jelena (2008), *Anthony Giddens: Refleksivna projekcija osobnosti*, Institut za društvena istraživanja, Revija za sociologiju, str.161-182, broj 3, Zagreb
10. Žiga, Jusuf (2007), *Vrijeme razljuđenih dvonožaca- Paradigma Bosne koju su izdali*, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, Sarajevo
11. Žiga, Jusuf (2012), *Vrijeme sve(politike), iluzije savremenog ekologizma*, BZK Preporod, Sarajevo

Adresa autora

Authors' address

Univerzitet u Tuzli,

Filozofski fakultet

Tihomila Markovića broj 1,

75000 Tuzla,

abdel.alibegovic@untz.ba

midhat_causevic@hotmail.com

21ST CENTURY SOCIETY – KEY FEATURES AND ISSUES

Summary:

The authors in the paper reflect sociological reality and substantiality on the level of meta-theoretical view of the substantiality itself and essential incline of sociology. If we put all phenomena that are encompassed by wider sociological interest, as Husserl says, between brackets, we still have question of crisis and reflection of (some) crisis imposed as a fundamental characteristic in every serious sociological approach. A question arises – whether a modern man, or a man in general, “likes” to think, as Heidegger would say? Can the conceptual creator or the culprit of the western rationality be praised for thinking, for having learned to think? Of course, there is an immense difference between be able to think causes and being able/have to think consequences, results of your own actions. There is also an additional situation of not being able to think at all about self, the world, consequences of our actions, etc. Is the man’s faith ontological and ecological awareness, living and acting in accordance to “life sanctity“, or his destiny is a state of “dehumanization“, barbarism and false “-isms“of conscience and awareness? Following modern sociological approaches and authors, the authors tried to reflect, overview and solve the key substantiality of the epoch we live in/out, whatever this “live“means if we view it through prism of Bauman’s and Beck’s epoch of risk, liquidity of life, modernity and fear, through Konrad Paul’s meaningful scanning of catchword “society of knowledge“, to George Myerson’s revealing of range and delusions of ecologism.

Key words: liquid fear, risk society, knowledge society, disinformation society, liquid modernity, ecologism, radical ecology.